

in njegova razgledanost v specifični literaturi sta mu to omogočila kakor malo-kateremu zahodnemu raziskovalcu. Varujoč obliko predavanja izhaja iz živahnega opisa lastnega doživetja pobratimskega obreda v cerkvi v Kruševcu 1966 in zasle-duje nato pojav pobratimstva začeni z omembo v Sinajskem evhologiju preko opisov popotnikov iz 17. in 18. stol. (Fortis, Lovrić) in oznak slovarnikov (Beloste-nec, Karadžić, Maretić) do pričevanj v umetni (Gundulić, Palmotić, Veselinović, Stanković, Kazantzakis) in ljudski književnosti Balkana. O pobratimstvu se je doslej pisalo že nekajkrat, med najstarejšimi razpravami je pač leipziška diser-tacija St. Ciszewskega iz 1897. M. Gavazzi pobratimstva ni obravnaval kompleksno, ampak le za ozemlje Severne Dalmacije (1955). Kretzenbacher skuša po svoji poti prodirati do jedra pojava pobratimstva. Pri tem odkriva po eni strani neki — rekel bi — »utilitarni« vidik pobratimske zveze. Pojavlja se v pripovedkah o po-bratimstvu med junakom in Vilo in v legendah o »pobratimstvu« med človekom in zlim duhom. (Dvomim, da je bila konkretna prilepska legenda v zapisu iz konca 19. stol., ki jo Kretzenbacher navaja in v kateri je bil Adam tisti, ki se je »zaorta-čil« z vragom, zares zapisana v bolgarščini! V Prilepu Bolgarov nikoli ni bilo.) Prodirajoč v zgodovino se je Kretzenbacher ustavil pri pojavu »spremljevalcev« bizantinskih odličnikov, ki je nanj opozoril H. -G. Beck (*Byzantinisches Gefolg-schaftswesen*, 1955). Ti spremljevalci (Kretzenbacher navaja primer cesarja Bazi-lija) so res sklepali nekakšno pobratimstvo (adelfopoijo, cognationem spiritualem) s človekom, o katerem so si obetali korist. Bojim se, da se bomo po tej poti težko približali jedru pobratimstva. Takšno, kakor ga poznamo, je daleč od vsakega ko-ristoljubja. Za jugovzhodno Evropo — in samo zanjo — značilno pobratimstvo bo komaj mogoče zadovoljivo razložiti. Kot »obredna socialna zveza nekako vzporedno z zakonsko zvezo in kumstvom« (Kretzenbacher) sodi po mojem med »nepojmljive« pojave balkanskega prostora — naj navedem med njimi, npr. »usidjelico« (žensko, ki mora prevzeti moško vlogo poglavarja zadruge) ali pa anastenarije (obredno hojo po žerjavici). Literarni primeri pobratimstva, ki jih je Kretzenbacher zbral, in njegova lastna opažanja bodo zahodnjaku konkretno predočili, kakšno je pobratimstvo. To je bil verjetno tudi Kretzenbacherjev namen. Kaj je pobratimstvo v svojem jedru in katera so globlja gibalna, ki ga izzovejo — o tem bo znanost še razpravljala. Pri tem bodo morali etnologi prepustiti besedo psihologom in so-ciologom.

Niko Kuret

LEOPOLD KRETZENBACHER, VERSÖHNUNG IM JENSEITS, Zur Widerspiege-lung des Apokatastasis-Denkens in Glaube, Hochdichtung und Legende. Bayerische Akademie der Wissenschaften, Phil.-histor. Kl., Sitzungsberichte, Jhrg. 1971, H.7, München 1971, 79 str.

Kretzenbacherjevo raziskovalno delo vedno znova dokazuje, kolikšnega pome-na za spoznavanje splošne kulturne zgodovine in ljudskega življenja posebej je raziskovanje legend (Legendenforschung). Za Kretzenbacherja je značilno, da se je njegovo zanimanje v zadnjih letih zelo vidno usmerilo na bizantinski Vzhod, kjer so korenine najstarejših legend krščanskega sveta. To terja seveda od raziskoval-ca obširno poznavanje grško-bizantinske in zahodne srednjeveške teološke in pro-fane literature. V tem nam nekoliko odmaknjenem svetu se giblje narodopisec Kretzenbacher brez težav. Pri tem pogosto zaide do skrajnih mej narodopisja, tja,

kjer prihaja ljudsko izročilo v najožji dotik s teologijo in umetno poezijo. Problem o »spravi v onostranstvu«, točneje o popolnem odpuščanju nekoč v večnosti (apokatastasis), ki ga Kretzenbacher obravnava v tem svojem predavanju, je v bistvu čisto teološki. Dejstvo je, da sta tako Zahodna kakor Vzhodna Cerkev možnost take »sprave« odklonili — Origena, ki jo je zagovarjal, je zadela obsodba. Toda misel o usmiljenju, ki naposled zmaga nad pravičnostjo, je globoko človeška in zato tudi ljudska. V ljudski pesmi je tudi pri nas protagonist te misli Marija ki grešniku pri sodbi brez obzira do pravičnosti izprosi odpuščanje in s tem zveličanje. To je seveda samo varianta misli o apokatastazi. Ljudske legende imajo predhodnike v delih raznih avtorjev zgodnjega krščanstva od Avgušтина preko »Cesar-ske kronike« iz srede 12. stol. in Nikolaja Tolentinskega do Življenjepisa sv. Brandana. Verjetnost neke apokatastaze so obravnali še v različnih kombinacijah (npr. olajšanje peklenskih muk ob določenih časih, rešitev iz pekla po »posmrtnem« krstu ipd.), med katerimi je cerkveni doktrini še najbliža tista, po kateri Marija kot »mediatrix gratiarum« more doseči, izprositi neke vrste apokatastazo. Misel o dokončnem odpuščanju pa ni poniknila v modificiranih verzijah, ki jih poznamo v ljudskih legendah. Ta misel vznemirja velike duhove še neposredne preteklosti (Dostojevskij) in obseda npr. največjega sodobnega grškega pisatelja Nikosa Kazantsakisa (1882—1957). Le-ta je Kretzenbacherju tudi izhodišče njegovega razpravljanja, ki se skoraj duši v obilju gradiva. Sodobnik na splošno in ne samo narodopisec pa spoznava svojvrstne strani duhovne kulture krščanskega sveta in bo Kretzenbacherju za to brez dvoma hvaležen.

Niko Kuret

DEUTSCHE VOLKSSAGEN, Herausgegeben und erläutert von LEANDER PETZOLDT, Verlag C.H. Beck, München 1970, XVI + 495 str.

Ova zbirka narodnih predaja s njemačkom jezičnog prostora (obuhvativši ne samo njemačke nego i ostale, pa npr. i švicarske predaje s područja njemačkog jezika) uzorno je redigiran pregled klasičnog repertoara njemačkih predaja zapisanih u 19. i 20. st., informativan stručnjaku a zanimljiv čitaocu iz širih krugova. Doprinnjuju ga sažet i moderno koncipiran uvod, distanciran od sentimentalne nacionalne romantike te napomene o tekstovima s iscrpnom, pretežno njemačkom literaturom, uz dobre kratke sintetičke uvode u svaku skupinu predaja.

Ovoj je zbirci kao jezgra poslužila poznata zbirka Friedricha Rankea *Die deutschen Volkssagen* (izišla u 2 izdanja: 1910. i 1924), koju je Petzoldt znatnije proširo (broj tekstova povećan je od 415 na 690) i rasporedio tekstove po suvremenim načelima. Knjiga je očito namijenjena čitaocima kojima Rankeova zbirka nije pri ruci (inače ne bi imalo svrhe donositi iste tekstove), pa je ozbiljna mana što se iz napomena ne vidi koji sve tekstovi potječu iz Rankeove zbirke i kojim brojevima u njoj odgovaraju (navedeni su prvotni izvori tekstova, sami tekstovi donose se u onome obliku u kojem su bili prvi put publicirani).

Zbirka obuhvaća dominantnim dijelom predaje s mitskom, odnosno demonološkom tematikom. Oni tekstovi kojima je sadržaj pretježnije povijesni (bez obzira da li sadrže ili ne sadrže i mitske motive) veoma su malobrojni, a uz to su i neprijetni jer su razvrstani u grupe kojima je kriterij podjele mitski (od 19 skupina samo se posljednja mala skupina tekstova određuje prema etiološkim i dijelom povijesnim sadržajima). Koliko god je granica među predajama s nadnaravnom mit-